

Partie w systemie komunistycznym

Partia komunistyczna, partia marksistowsko-leninowska, "partia nowego typu" - partia polityczna, zbudowana według zasad opracowanych przez Lenina.

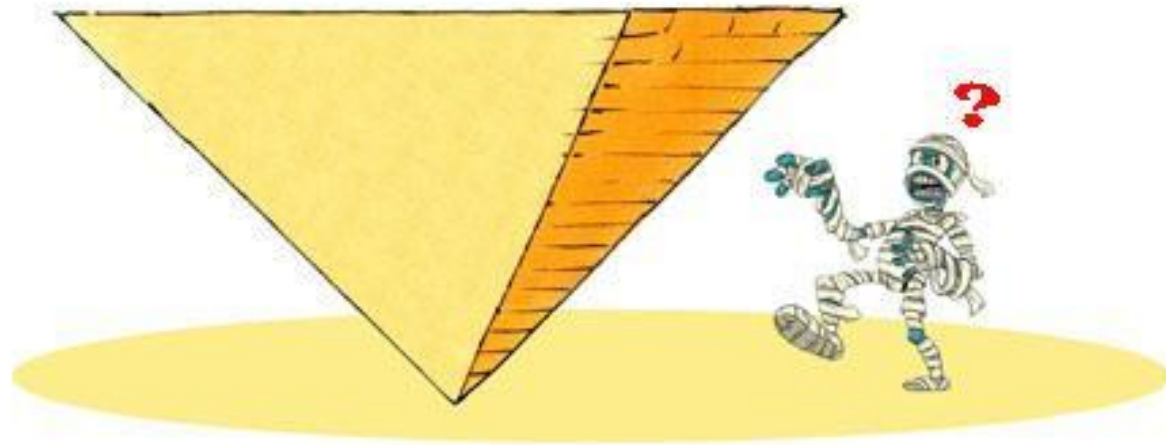
Monopartia była zarówno przedmiotem, jak i środkiem **legitymizacji** w systemie. Ideologia i struktura systemu kreowały następującą piramidalną strukturę uzasadnień typu cel - środek:

- 1) nomenklatura i scentralizowany aparat wraz z osobami przywódców (stanowiącymi emanację wszystkich sił kierowniczych i postępowych) były środkiem do celu, jakim była „kierownicza rola partii”;
- 2) rola partii to konieczny środek do celu, jakim miało być państwo „dyktatury proletariatu”;
- 3) taka treść i forma państwa, wzbogacona o odpowiednie instytucje i procedury (szczególnie centralizm demokratyczny), to konieczny środek „budowy ustroju socjalistycznego”;
- 4) tworzenie i utrwalanie tego ustroju gospodarczego to też tylko środek do osiągnięcia „misji historycznej proletariatu” jako wyzwoliciela całej ludzkości;
- 5) owa misja miała być środkiem do ostatecznego celu - do „koniecznego przejścia od kapitalizmu do komunizmu” przez epokę rewolucji socjalistycznych, ludowo-demokratycznych i narodowo-wyzwoleńczych.

Doktrynalny sposób rozumienia tej piramidy zalecał czytać ją od dołu, jednakże polityczny, praktyczny sens ujawnia się przez czytanie jej od góry. Wysiłki legitymizacyjne polegały na tym, aby to, co znajdowało się na niższym piętrze, poczynając od kierowniczej roli partii w dziejach, było sugestywnym uzasadnieniem tego, co było na wyższych piętrach owej piramidy zasad. Przedmiot legitymizowany, czyli kierowniczą rolę partii w państwie i społeczeństwie, prezentowano w języku deterministycznym i abstrakcyjnym.

W państwach komunistycznych funkcjonowały dwa typy systemu partyjnego:

- a) system ściśle jednopartyjny: istniała tylko jedna partia (sytu Związku Radzieckiego);
- b) system z partią hegemon i czną: istniała więcej niż jedna partia (tzw stronnictwa sojusznicze), ale partia komunistyczna sprawowała' funkcję kierowniczą, w systemie nie działały legalne partie oper cyjne (sytuacja PRL).

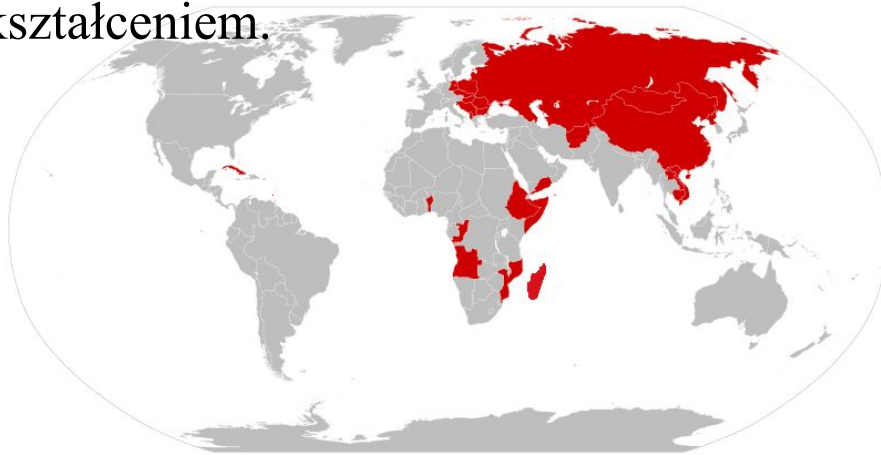

Państwa tzw. „realnego socjalizmu”

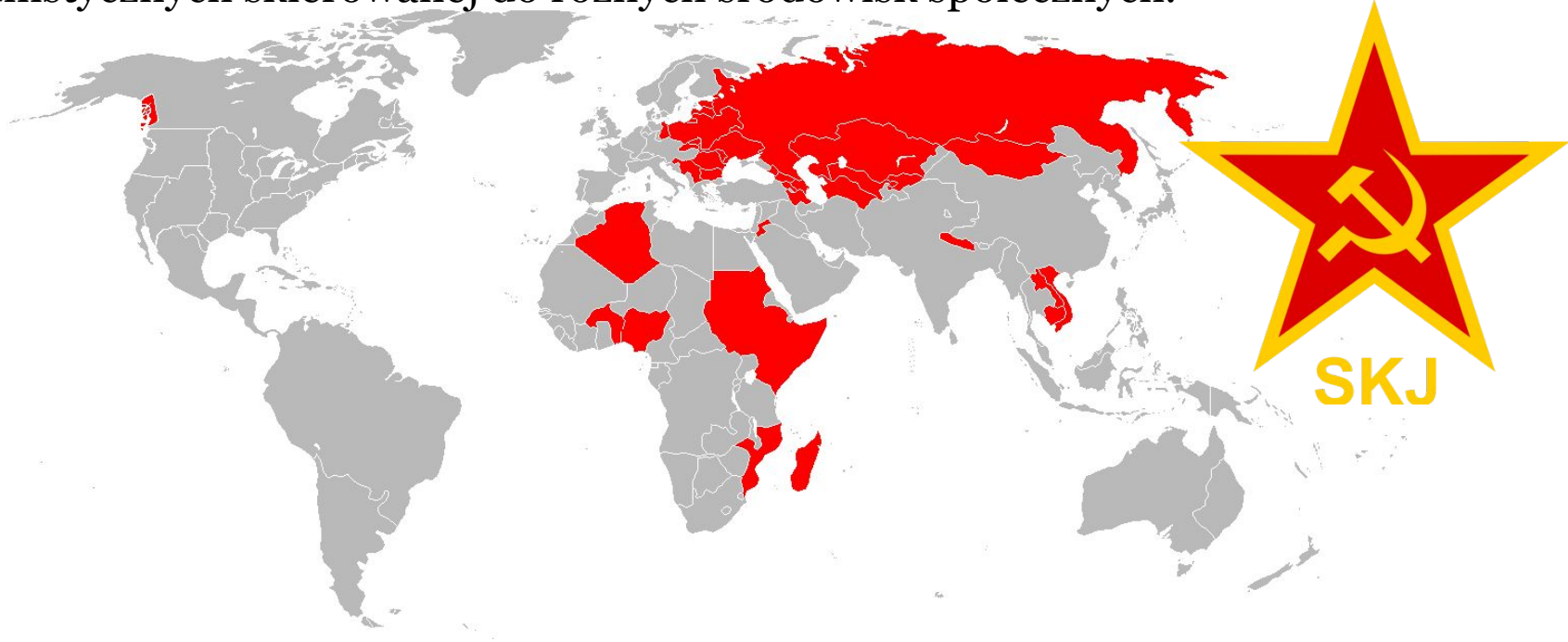

Państwa tzw. „realnego socjalizmu” zwykle zaczynały od systemu ściśle wielopartyjnego, wkrótce partie komunistyczne ograniczały możliwość działania opozycji i stawały się partiami dominującymi. Następnie opozycja ulegała likwidacji, a partia komunistyczna uzyskiwała rolę „hegemoniczna” lub stawała się partią jedyną.

Przykładem: w Polsce PPS przestała istnieć jako odrębna partia w 1948 roku, PSL - w 1949, Stronnictwo Pracy - w 1950. Opozycyjna rola partii niekomunistycznych skończyła się jeszcze przed ich likwidacją lub przekształceniem.

Na czternaście państw komunistycznych w latach 80. XX wieku w siedmiu panował system ściśle jednopartyjny. Były to: Albania, Jugosławia, Kuba, Mongolia, Rumunia, Węgry i Związek Radziecki. W pozostałych siedmiu państwach oprócz partii kierowniczej istniały stronnictwa sojusznicze, mające przynajmniej formalnie formułę zbliżoną do partii politycznych. Poza Polską więcej niż jedna partia istniała w Bułgarii, Czechosłowacji, Korei Północnej, Niemieckiej Republice Demokratycznej, Wietnamie i w Chinach, chociaż osiem partii, które towarzyszyło Komunistycznej Partii Chin, przestało istnieć w toku rewolucji kulturalnej. Stronnictwa sojusznicze miały być tzw. „pasami transmisyjnymi” polityki partii komunistycznych skierowanej do różnych środowisk społecznych.

Partie komunistyczne w państwach socjalistycznych były (są) partiami masowymi, o czym świadczą poniższe dane.

Członkostwo w partiach komunistycznych

Państwo	Nazwa partii politycznej	Liczba członków partii komunistycznej (maksymalna)	% obywateli należących do partii komunistyczne!
Chińska Republika Ludowa	Komunistyczna Partia Chin	66,000,000 (w 2002 r.)	4,9%
ZSRR	Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego	16,630,000	6,3
Wietnam	Wietnamska Partia Komunistyczna	1,533,000	2,9

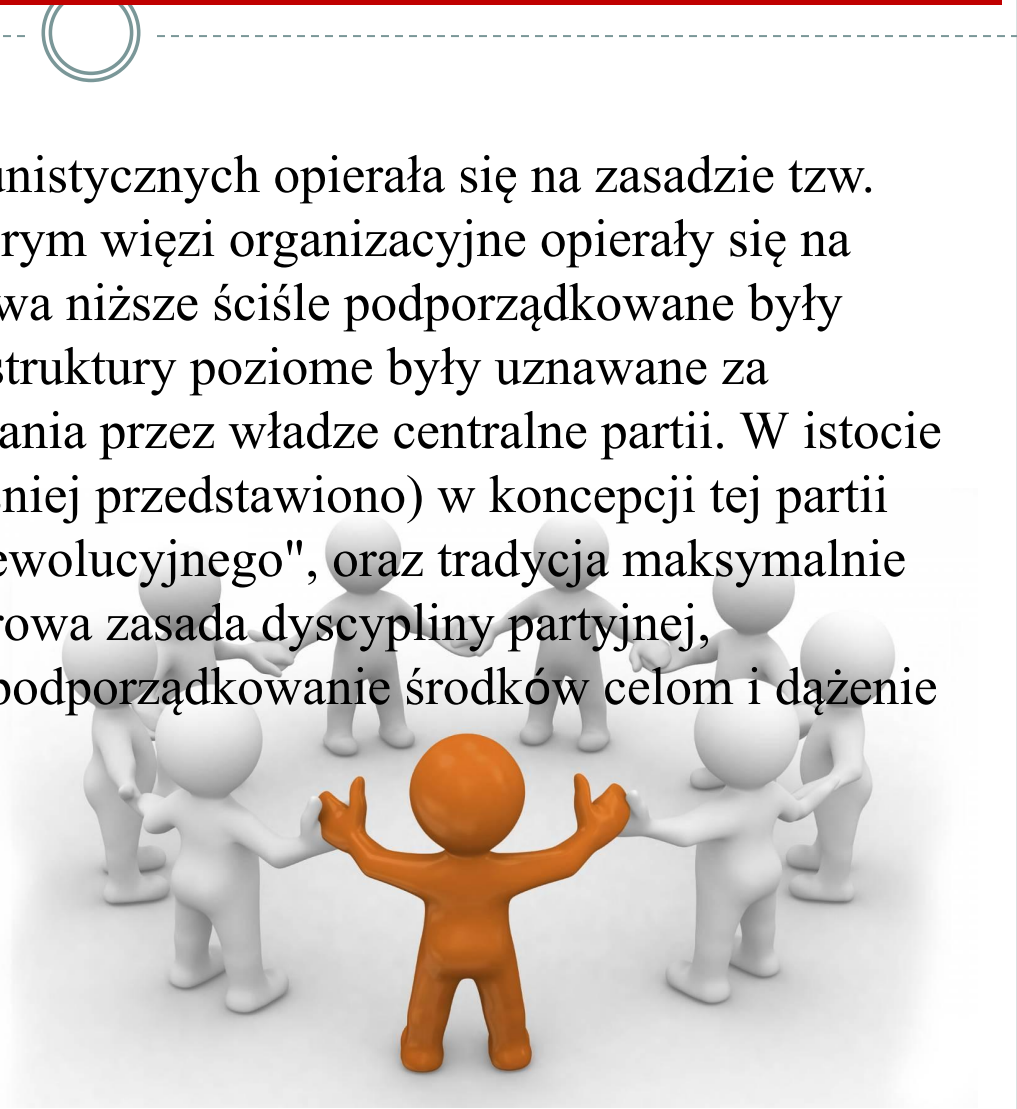

iPolska Rzeczypospolita Ludowa	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza	3,080,000	8,7
Jugosławia	/.wkjzek Komunistów Jugosławii	1,855,638	8.4
Rumunia	Komunistyczna Partia Rumunii	2,930,000	13,3
NRD	Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności	2,127,413	12,7
Czechosłowacja	Komunistyczna Partia Czechosłowacji	1,473,000	9,7
Węgry	Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza	797,000	7,4
Kuba	Komunistyczna Partia Kuby	200,000	2,0
Bułgaria	Bułgarska Partia Komunistyczna	817,000	10,3
Kambodża	Partia Komunistyczna Khmerów	10,000	0,2
Laos	Rewolucyjna Partia Ludu Laotańskiego	15,000	4,1
Albania	Albańska Partia Pracy	101,500	3,9
Mongolia	Mongolska Ludowa Partia Rewolucyjna	67,000	4,1

Struktura organizacyjna partii komunistycznych

Struktura organizacyjna partii komunistycznych opierała się na zasadzie tzw. centralizmu demokratycznego, w którym więzi organizacyjne opierały się na powiązaniach pionowych, czyli ogniwa niższe ściśle podporządkowane były ogniwom wyższym. Natomiast tzw. struktury poziome były uznawane za zagrożenie dla dyrektywnego kierowania przez władze centralne partii. W istocie głęboko zakorzeniony był (jak wcześniej przedstawiono) w koncepcji tej partii elitaryzm, wynikający z „porządku rewolucyjnego”, oraz tradycja maksymalnie zcentralizowanego kierownictwa, surowa zasada dyscypliny partyjnej, absolutyzm „linii generalnej” partii, podporządkowanie środków celom i dążenie do totalnej władzy.

Instytucjonalizacja prawna partii

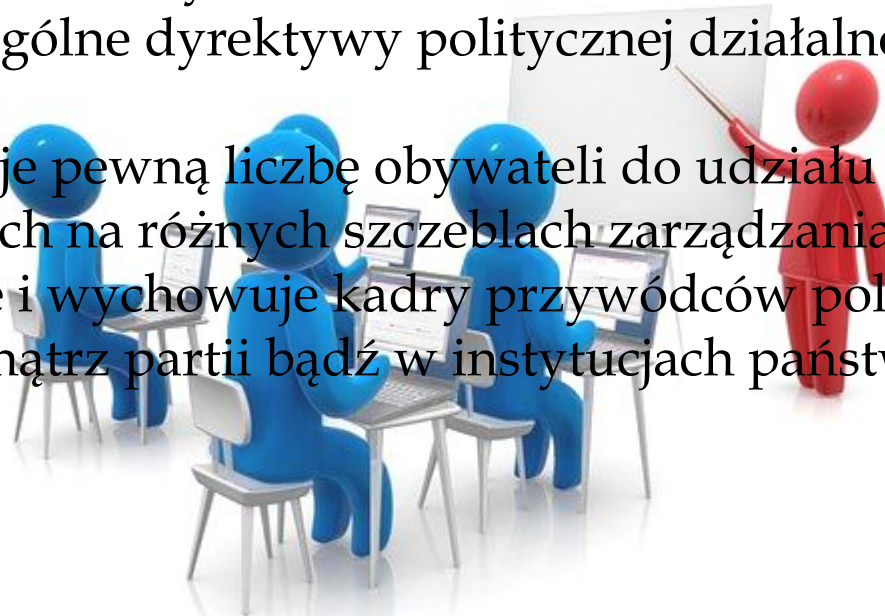
Instytucjonalizacja prawna partii w tym systemie nie miała z uwagi na instrumentalne traktowanie prawa większego znaczenia. Teza o kierowniczej roli partii komunistycznych znalazła sankcję konstytucyjną dopiero od lat 70. XX wieku. Podkreślała ona submisyjny (podporządkowany) wobec woli partii charakter aparatu państwowego. To fundamentalne dla systemu socjalistycznego założenie było ledwo zasygnalizowane w art. 126 stalinowskiej konstytucji z 1936 roku, regulującym wolność stowarzyszania się. Jednak w nieodległej przeszłości relacja ta znalazła „właściwe” miejsce (w art. 4 konstytucji Czechosłowacji, art. 3 i 26 p. 2 konstytucji Rumunii, art. 1 p. 1 konstytucji NRD, art. 1 p. 2 i 3 konstytucji Bułgarii, art. 3 P- 1 konstytucji Albanii). W ostatniej (1977 r.) konstytucji ZSRR art. 6 p.1 stanowił: „Kierowniczą i przewodnią siłą radzieckiego społeczeństwa, 'em jego systemu politycznego oraz państwa i organizacji społecznych Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego”.

Na temat **funkcji partii** w komunistycznym systemie politycznym wypowiedzieli się politycy, naukowcy, propagandyści. W literaturze przedmiotu spotykamy stwierdzenie, że na jej kierowniczą rolę składało się pięć podstawowych funkcji:

1. Partia reprezentuje i wyraża ideologię socjalistyczną stojącą u podstaw całego systemu politycznego w naszym kraju.
2. Przez aktywność swoich członków w instytucjach państwowych i organizacjach społecznych partia uzgadnia funkcjonowanie tych instytucji z podstawowymi celami systemu.
3. Partia określa ogólne dyrektywy politycznej działalności instytucji państwowych.
4. Partia mobilizuje pewną liczbę obywateli do udziału w podejmowaniu decyzji politycznych na różnych szczeblach zarządzania.
5. Partia rekrutuje i wychowuje kadry przywódców politycznych działających wewnątrz partii bądź w instytucjach państwowych .

Zatem w myśl przytoczonego cytatu partia formułowała cele ideologiczne i polityczne, wyrażała oficjalną ideologię, określała zasady funkcjonowania systemu (pkt 1 i 3); kształtowała sposób realizacji tych celów, które postawiła sobie i innym podmiotom politycznym (pkt 2 i 4); partia sprawowała pieczę nad karierami politycznymi, decydowała o polityce personalnej, szkoliła kadry (pkt 4 i 5). Stosując przyjętą klasyfikację funkcji partii politycznych, można wysunąć tezę, że partia w systemie komunistycznym realizowała albo w odmienny sposób (np. funkcję wyborczą w rytualnych wyborach), albo w znacznie szerszym wymiarze pozostałe funkcje, np. funkcję kształtowania opinii społecznej (poprzez masową indoktrynację), funkcję rekrutacji politycznej, a przede wszystkim funkcję rządzenia.

Literatura

1. *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2005.

2. W. Lamentowicz, *Kulturowe aspekty legitymizacji monocentrycznych struktur politycznych*, (w :) *Legitymizacja. Klasyczne teorie i polskie doświadczenia*, pod red. A. Rychard, A. Sułek, Warszawa 1987.

3. J.J. Wiatr, *The Hemonic Party System in Poland*, (w :) *Studies in Polish Political System*, Warszawa 1967.

4. P. Sztompka, *Partia w leninowskim modelu społeczeństwa socjalistycznego*, „*Studia Socjologiczne*” 1970, nr 4.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ